

A szlovéniai könyvtárak számítógépes hálózata és a mozgókönyvtári ellátás Muravidéken

A muraszombati (Szlovénia) Területi és Tanulmányi Könyvtár magyar nyelvű báziskönyvtárosaként negyedik éve dolgozom ebben a munkakörben, s mielőtt részletesebben ismertetném a könyvtári számítógépes hálózat működését Szlovéniában s a régiókhhoz tartozó falvak könyvtári ellátottságát bibliobusz segítségével – engedtessek meg, hogy egy kis előzetesben szóljak ezen vidék történelmi múltjáról, jelenéről és földrajzi sajátosságairól, valamint a muraszombati Területi és Tanulmányi Könyvtárról.

Szlovénia északkeleti részén, a szlovén–magyar–horvát hármashatár ölelésében, a Pannon alföld délnyugati nyúlványaként a Rába és a Mura folyók között mintegy 940 km²-en terül el Muravidék, amelynek regionális központja Muraszombat. Ez a terület az első világháború végéig Vas és Zala megye szerves része volt, majd azt követően a trianoni békeszerződés értelmében Jugoszláviához került, 1991. június 25-e óta pedig az önálló Szlovén Köztársaság szerves része. Attól függetlenül, hogy az eltelt évtizedek és évszázadok során mely országhoz tartozott ez a vidék még most is több nemzet anyagi és nyelvi kultúráját ötvözi magába. Az itt élő lakosság körében egy nagyfokú nemzeti tolerancia, egymás nyelvének és kultúrájának tisztelete és megbecsülése él. Határmenti vidék lévén a lakosság java része anyanyelve mellett még egy, két, vagy három nyelvet ért és beszél.

Muravidéken az 1991-es népszámlálás adatai szerint mintegy 140 ezer fő élt, ebből Hódostól Pincéig 31 kisebb nagyobb településen mintegy 8 ezer személy vallotta magát magyar anyanyelvűnek. Az itt élő őshonos magyar lakosság részére az alkotmány biztosítja a nemzetiségi jogokat, külön státuszú nemzetiségi képviselőnk van a parlamentben, amellettt hetilapunk, napi 7 órás rádióműsorunk, heti fél órás tévéműsorunk és irodalmi folyóiratunk van. Sajnos ettől függetlenül az elmúlt évtizedekben igen sokan a nagyobb ipari központokban, vagy külföldön kerestek maguknak munkát és megélhetést, és a csendes asszimiláció is megtette a magáét. Az eltelt 75 év során a magyar lakosság száma 1921 óta 20 ezerről ma 8 ezerre csökkent.

A vidék legnagyobb városa Muraszombat, amely jelentős ipari, gazdasági és művelődési központ. Számos kisebb és nagyobb vállalata, 4 elemi és 4 középiskolája, kórháza, több nyomdája és könyvkiadó vállalata, képtára, múzeuma, s regionális könyvtára van a városnak.

Könyvtárügy Muravidék területén

A muraszombati Területi és Tanulmányi Könyvtár szlovéniai hasonló intézetek körében nagyságrendben a 9. helyet foglalja el. Magyarországi viszonylatban

a megyei, a városi közművelődési és a báziskönyvtár szerepét tölti be. Jelenleg két épületben 4 részlege – szak-, közművelődés, gyermek- és mozgókönyvtári részlege van. A könyvtár alapállománya 1875-ből származik az akkori városi kaszinó olvasóköretől. Azt követően számos adomány és magángyűjtemény tette gazdagabbá. Több mint 10 éve intézetünk jogosult a Szlovénia területén megjelent köteles példányokra, amellelt vásárlás útján évi kb. 10 ezer kötettel gazdagodik gyűjteménye. Az állomány jelenleg 190 ezer könyvtári egységből áll. A könyvállomány java része szlovén nyelvű, azt követően mintegy 25 ezer magyar, pár ezer szerb és horvát, s más idegen nyelvű kötet is megtalálható. A szak-, a közművelődési és a gyermekkönyvtári részlegünkben naponta mintegy 300-350 olvasó fordul meg, s mintegy 6-700 könyvet kölcsönöznek ki.

Harminchat éve igen szerzteágazó és gyümölcsöző kapcsolatot folytatunk a szombathelyi Berzsényi Dániel Megyei Könyvtárral, évente mintegy 350-400 darab könyvet küldünk a rábavidéki szlovén falvakba, viszonzásként ugyanennyi magyar nyelvű könyvet kapunk mi a muravidéki magyar nemzetiségi könyvtárak részére. Amellelt kiállításokat, szakmai találkozókat szervezünk közösen, igen jól működik a könyvtárközi csere, s épp az elkövetkező napokban lát majd napvilágot egy kétnyelvű tanulmánygyűjtemény, amely összefoglalja Muravidék és Vas megye három és fél évtizedes kulturális kapcsolatait.

A könyvtárak telekommunikációs hálózata

Szlovénia szerzte jelenleg mintegy 160 egyetemi, szak-, regionális, intézeti, községi, városi és iskolai könyvtár kapcsolódott már be a maribori IZUM telekommunikációs cég COBISS nevű könyvtári adatbázisába, amely 1990-ben jött létre a volt jugoszláv tagköztársaságok nemzeti könyvtárai között. Szlovénia önállósodásával 1991 nyarától kezdődően a hálózat köztársaságonként fejlődött tovább. Öt évvel ezelőtt csak a ljubljanaei Nemzeti és Egyetemi Könyvtár, a maribori Egyetemi Könyvtár, valamint még 8 regionális könyvtár, köztük a mura-szombati is tagja volt ennek a rendszernek.

Az eltelt öt év alatt a Művelődési, az Oktatási és a Tudományügyi Minisztérium hathatós anyagi támogatásával és a posta szakembereinek jóvoltából az egész köztársaság területén kiépült az ARNES nevű telekommunikációs hálózati rendszer, közben a két tucatnyi felhasználó mellé újabb könyvtárak és intézmények is csatlakoztak. Ilymódon az on line rendszerű lekérdező központi és helyi adatbázissal rendelkező könyvtári rendszer felhasználóinak névsora ma eléri a 160-at. Az idei év elején az illetékes minisztériumok közös összefogásával mintegy 60 községi és városi könyvtár részére biztosították az anyagi eszközöket, hogy teljes jogú felhasználóként kapcsolódjanak rá erre a hálózatra, amellelt szervergépeket, terminálokat, vonalkódos nyomtatókat, s modemeket vásároltak a könyvtáraknak. A beruházás mintegy 110 millió forint értékű toltart tettek ki.

Azon kiskönyvtárakban, ahol eddig különféle házi gyártmányú zárt rendszerben működő feldolgozó és kölcsönzői programokat használtak, megpróbálták átmenteni az eddig feldolgozott adatokat.

Azon könyvtárosok, akik aktív használói a COBISS nevű programnak, 5 napos továbbképző tanfolyamon vesznek részt, majd azt követően katalogizáló tu-

dáspróbát tesznek mielőtt megkapnák az egyéni kódjukat, amely segítségével a hálózat bármely pontján, vagy az Interneten keresztül akár otthonról is beléphetnek a rendszerbe. A meglévő adatok mellé újakat vihetnek be, illetve a meglévőket intézményeik számára helyi leltári adatokkal láthatják el. Mindez azt jelenti, hogy egy könyvtári egységet (könyvet, folyóiratot, térképet, zenei anyagot, videokazettát, aprónyomtatványt, illetve újságcikket) csak egy alkalommal kell a rendszer adatbázisába betáplálni, a többi használó az elsőt csak átmásolja és helyi adatokkal ellátja. Ezen adatfeldolgozó rendszeren belül lehetőség van phone párbeszédre a könyvtárak között, amellel elektronikus levelezésre a rendszeren belül és az Internet hálózaton keresztül.

A könyvtárba látogató olvasók terminálok segítségével tájékozódhatnak a meglévő cédulakatalógusok mellett a rendszerbe bekapcsolt valamennyi könyvtár adatbázisában. A keresésnél kiválasztott könyvtári adatbázist követően lehetőség van szerző, címszó, nyelv, kiadási év, címből kiemelt szó, illetve kulcsszó alapján való visszakeresésre különféle kombinációkkal szlovén és angol nyelvű útmutatókkal.

Többször megtörtént már, hogy a Mariborban tanuló egyetemisták az ottani kari könyvtár terminálján megnézték, hogy a keresett könyvekből mi van meg nekünk Muraszombaton s rögtön kiírták a könyv leltári számát, hogy hazaérve ne kelljen még azzal is időt vesztegetni. Ezen könyvtári olvasói tájékoztató programnak elkészült a Windows változata, amely házilag otthon is betölthető egy modemmel ellátott gépbe, s az íróasztal mellől elérhető bármely könyvtár, amely tagja a rendszernek.

A könyvbusz minden faluba eljut

A muraszombati régióhoz tartozó 9 község 16 falvában van fiókkönyvtárunk egyenként 2000–3500 könyvvel, amelyet hetente egy alkalommal tiszteletdíjas könyvtáros vezet. Ebből négy – a nemzetiségileg vegyesen lakott területen Hódoson, Domonkosfalván, Pártosfalván és Szentlászlón. A rendelkezésünkre álló anyagi keretek mellett ezen falusi könyvtárakba évente mintegy 100-150, esetleg 200 db új magyar nyelvű könyv jut – ezek beszerzését a minisztérium pénzüli, illetve ajándékba is kapunk. A községek átszervezése során a könyvtárhelyiségek fenntartása és az új könyvek beszerzése több helyen nehézségekbe ütközik, fennmaradásuk legtöbb esetben a polgármester jószándékán s egy-két kultúrát istápoló emberen áll és bukik. Az évi jelentésekből az is kiderült, hogy ezen kihe-lyezett fiókkönyvtárak nem hozták meg azt az eredményt, amit elvárnak tőlük. Ebből kifolyólag könyvtárunk vezetősége egy kis bibliobusz beindítása mellett döntött, amely sokkal hatékonyabb könyvtári ellátást biztosít, mint egy klasszi- kus formában vett falusi könyvtár.

Előnyei: nem kell fenntartani a könyvtár helyiségét, munkaerőt takarítunk meg, az eddigi 10 egynéhány könyvpéldány beszerzése helyett elég 1-2 példányt vásárolni egy címből. A könyvállomány nem fekszik el évekig egy helyen, hanem naponta utazik. A könyvkölcsönzés ideje 3 hét. A nagyobb faluközpontok mellett a könyvbusz eljut olyan kistelepülésekre is, ahol 20-30 ház van, amellel megál- lunk az iskolák és a gyárak udvarában is.

A jelen esetben a Kompas utazási irodától ajándékba kapott kisbusz polcain mintegy 3500 könyv fér el. Előre kidolgozott útiterv szerint naponta 8-9 településre látogatunk el, ahol falvanként 30-60 perc alatt bonyolítjuk le a könyvkölcsönzést. Ilymódon átlagosan napi 70-80-100 felnőtt és gyermek olvasó mintegy 300 könyvet kölcsönöz ki 8 és 14, illetve 15 óra között. A bibliobusz 13 nap 13 útvonala keretében 114 megállója van. A könyvkölcsönzést egy könyvtáros és a buszsofőr (egyben segédkönyvtáros is) bonyolítják le.

A busz könyvállománya nagyjából részben szépirodalmi, népszerű tudományos művekből és gyermekkönyvekből áll. Szakkönyveket s egyéb polcon nem található könyveket előjegyezzük s 3 hét múlva kihozzuk az olvasóknak. A jelen esetben mintegy kétezer rendszeres olvasónk van a bibliobuszon, ami a meglévő könyvtári szolgáltatások mellett újabb munkaerő alkalmazását tenné szükségesé, amellet még nagyobb törődést és odafigyelést.

Mind a magyar, mind a szlovén falvakban saját megítélésem szerint kezd hátrébe szorulni a tévé, habár ezen a vidéken 8 földi és megannyi műholdas tévéállomás műsora között válogathatnak az emberek. Ezzel ellentétben fellendült az érdeklődés a könyv iránt.

Attól függetlenül, hogy mobiltelefon, rádió, télen külön fűtés van a buszon, amellet szerény terepi pótlékot kap a 2 könyvtáros, tapasztalatból elmondhatom, eléggé fárasztó s megfeszített könyvtárosi munka ez. A gyakori utaztatás és a kölcsönzés során a könyvállomány is jobban elhasználódik, szakad és piszkálódik – pénzbe kerül a könyvtári busz fenntartása és működtetése is, de másképp nem jut el a szép szó, a könyv az isten háta mögötti kis falvak olvasójának kezébe.

Szlovéniában a miénken kívül a ljubljanai, maribori, Nova Gorica-i és a Novo Mesto-i könyvtárnak van bibliobusza. Évente egy alkalommal a bibliobuszok könyvtárosai baráti találkozót szerveznek (minden évben máshol) s kicserélik tapasztalataikat.

Papp József

A múltó idő sodrában avagy rekvim a határon túli iskolai könyvtárakért

A székelyudvarhelyi Haáz Rezső Múzeum **Tudományos Könyvtára** (más néven *Dokumentációs Könyvtár*), az egykori helybeli *református kollégium*, a *római katolikus főgimnázium* valamivel teljesebb, az *állami főreáliskola* és az *állami kő- és agyagipari szakiskola* szétkallódott töredékes iskolai könyvtárainak őrzője napjainkban. Ma már ezek a könyvtárak természetes testüktől, az őket létrehozó tanügyi intézményektől leszakadva élnek további önálló életüket dacolva az idővel. A leszakadás egyszerre két csonka intézményt teremtett: a történeti könyvtáratól megfosztott iskolát és ennek az iskolának kiszolgálására létrehozott – de most már egykori célját és hivatását vesztett – és ma „dokumentációs” fedőnév alatt ismert könyvtárat. A legtöbb iskolai könyvtár magvát azon tanári könyvtárak

képezték, amelyek nagyon gyakran évszázadok során alakultak ki kisebb-nagyobb községek összefogása révén. Sőt szakkörökben az is köztudott, hogy létükkel és korábbi vagy későbbi nyilvánossá tételükkel nemcsak az iskola, de könyvtárak hiányában egy adott térség iskolateremtő, iskolafenntartó lakosságának a művelődési igényeit is szolgálták. Felszámolásukkal éppen ezt a kollektív iskolafenntartó tudatot sikerült kilúgozni az emberi közemlékezetből. Csak példaként említem, hogy abban a városban, ahonnan jövök még mindig sokan vannak, akik nem is tudnak – többszöri újságban, múzeumi kiadványban megjelent bemutató írás, illetve kábeltévézés közvetítés ellenére se – arról a könyvtárról, amelynek kezelője vagyok. Itt nem célunk elemezni azon okokat, amelyek felszámolásukhoz vezettek és amelyek több mint valószínű mindenki által közismertek. Talán jó is, hogy ez így történt abban az időben, hiszen ha fejlődésükben megállítva is, de pillanatnyi helyzetet mindenképpen rögzítve őrződhetek meg, s így alakulásuk története tanulmányozhatóvá válhatott. Megúszhatták az autodaféig terjedő ideológiai tisztogatásokat és csak a mindenkori helyükről való kiemelésük során történő elkerülhetetlen veszteségeket könyvelhették el. Pedig Cs. Szabó László egy 1941-es tanulmányában azt írja: „Majdnem minden könyvből érdemes megmenteni néhány sort. Azt a pár mondatot, amely átfutó ihlettel egy-két percig a halhatatlan művek mértékéig emelkedik. E művek és az elmerülő könyvek közt nem a hangban, csak a hang terjedelmében, kitartásában van a különbség.”¹ Sajnos nagyon gyakran a könyvekkel együtt ez a pár – örök életre érdemes – sor is elveszett az utókor számára.

Azt is hozzá kell tenni, hogy főleg a valamikori felekezeti iskolák, de a többi oktatási intézmény is radikálisan megváltozott a tulajdonjogi viszonyok, szerkezet, szervezet, szakmai arcél, oktatási – nevelési programok tekintetében, olyannyira, hogy ezen könyvtárak gyűjteményeinek jó része amúgy sem tehetett volna eleget az új elvárásoknak. A fejlődésbeli törés azonban annál fájdalmasabb, minél nyilvánvalóbbá vált, hogy az új intézmények kialakulását és „fejlődését” inkább olyan ideológiai elvek vezérelték, amelyeknek az oktató-nevelő folyamat láttá kárát. Elvek, amelyek korántsem egységesek, örökérvényűek, hanem a pillanatnyi pártérdekeknek megfelelőek. Erről sem kell részletesebben értekezni, térségünk országaiban hasonló volt a helyzet. A többszöri tisztogatás megtette hatását az iskolai könyvtárak összetételében is, mindig hamisított képét nyújtva az adott korszak teljes irodalmának. – Ez egyik felől.

A másik oldalon ott maradtak a *dokumentációs könyvtárak*, amelyekre szintén nem várt jobb sors. Legjobb esetben egyetemi, akadémiai vagy muzeális központokhoz kerültek, de tényleges és ideológiai zár alatt tartották őket, sokáig rendezetlen állapotban, többnyire nyomtatott katalógus nélkül. Megkövesedett, megmerevedett – ha nem szétzilált – állapotukban várták a szebb jövőt, amikor újra közkinccsé válhatnak majd. De voltak olyanok is, amelyek városi vagy rajoni könyvtárakhoz csapódva azok zárt részlegként tengődtek. Hozzáférhetőségi mutatójuk alacsony, kihasználásuk majdnem semmi – belföldön. Külföldiek részére teljesen megnehezített. Bűn már azért is mert állományuk jelentős része külföldi eredetű és mint ilyen az egyetemes kultúra szerves része. Zárt könyvtárákká let-

1 Cs. Szabó László, *A székelők IN: Magyar Csillag* I. évf. (1941) 1–3.sz. 13.

tek, amelyek nem fejlődhetek tovább, nagyon gyakran még a feldolgozásukhoz szükséges szakkönyvek terén sem. Így lemaradtak a kor egyre precízebb tudományosságától és mai felzárkózási kísérleteik is részben megkérdőjelezettek mindazok dacára, hogy az irányukban történő érdeklődés egyre fokozottabb. Saját költségvetés hiányában még a belföldi piacokon hozzáférhető szakkönyveket sem tudták és tudjuk beszerezni. Marad az a szűkös megoldás, amely révén szeretnék a tanácskozás témájához végre visszatérni: az intézményen kívüli támogatás.

Most csak azt a folyamatot vizsgálánánk, amely kidomborítaná találkozóink jellegét – az „egymásraultaltság” mikéntjét. Nyolcszáz monarchiabeli iskola értesítőjének analitikus leírásán dolgozva alkalmam van betekinteni azon iskolai könyvtárak sorsának, illetve sorsára hagyásának alakulásába, amelyet a fent vártak értelmében megszüntek a dokumentációs könyvtárakat.

Végül is nem csekély az az erőfeszítés, amellyel egy-egy iskola megteremtette azt a háttérbázist, amely nélkül az oktatási nevelési folyamat elképzelhetetlen lett volna minden időkben. És nem csekély az az erőfeszítés sem, amellyel egy-egy magánüzemély illetve vállalkozó, vagy tudományos intézmény hozzájárult az iskolai könyvtárak gyarapításához. Itt most nincs helye az egész könyvtárakat adományozók felsorolásának, de megemlítenénk csak az illusztráció kedvéért a századunk alsó mezsgyéjén rendszeresen visszatérő neveket, amelyek intézményes szinten nagy tételekben gazdagították az egyes iskolai könyvtárakat, egyesek közülük még a század közepén is. A *Franklin Társulat*, *Zilahy Sámuel* könyvárus, *Aigner Lajos*, *Engenberger*, *Ráth Mór*, *Tetty Nándor és Társa*, *Dobrowsky és Franke*, vagy ifj. *Nagel Ottó* könyvkereskedése, *Lauffer Vilmos* könyvkiadó hivatala, *Fischer Fülöp*, *Lutsch József*, *Lampel Róbert* és a sok fel nem sorolt név mindenki előtt ismertek. És még nem említettük a *Magyar Tudományos Akadémiát*, a *M. K. Statisztikai Hivatalt*, a *Természettudományi Társulatot*, a *Szent István Társulatot*, az *Erdélyi Múzeum Egyletet*, az *Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesületet*, a *kolozsvári Tudományegyetemet*, az *Erdélyi Katolikus Akadémiát*, a *Székely Közművelődési és Gazdasági Egyletet* stb. Utolsó helyre hagytam a felekezeti *iskola-fenntartókat* és a mindenkori *szakminisztériumot*, amelyek állandóan jelen vannak ilyen téren. A hivatalos ajándékok, a mutatóványpéldányok, a tagdíj fejében küldött könyvek, a partnerkapcsolatok csere könyvei, majd ebben a században megerősödő folyóirat-kiadás szerkesztőségi küldeményei mind gazdagító tényezői voltak a könyvtáraknak. A két világháború közti időszakban ezek mind elapadtak, s habár a román iskolai hatóságok, tanfelügyelőségek részéről is megnyilvánult egy fajta érdeklődés, ez már más irányú volt.

1918 után az erdélyi állami magyar iskolák könyvtárainak sorsa megpecsétlődött. *Anghelescu* közoktatásügyi miniszter egyik hírhedt intézkedése ezen iskolák ifjúsági és tanári könyvtárai magyar könyveinek megsemmisítésére irányult. Cinikusságában odáig merészkedett, hogy mindezek mellett azt is elrendelte, hogy az értékesebb darabokat a román Tudományos Akadémiához juttassák el.² Ennek illusztrálására álljon itt a székelyudvarhelyi, 1893-ban létrehozott és tevékenységében nemzetközi elismerést is kiváltó *állami kő- és agyagipari szakiskola* könyvtárára vonatkozó adatok: az 1917-ben majdnem 2000 kötetet számláló

2 Barabás Endre, *A romániai magyarmelvű oktatásügy első tíz éve 1918–1928*. Lugos, 1929. 18.

tanári könyvtár állományának majdnem felét (49,6%-át) az általános és az iskola profiljának megfelelő szakmai képzést szolgáló könyvek, illetve általános és iparoktatási didaktikai anyag képezték. Csak 20 féle különböző, magyar német és angol szakfolyóirattal rendelkezett. Ez az állomány is megtizedelődött a két világháború között. Habár a magyar könyvtárakat nem lehetett eladni, a teljes magyar anyagot össze kellett gyűjteni és „újabb rendelkezésekig” összecsomagolva tartani.³ A rendelkezések értelmében az állományt román anyaggal kellett kicserélni, ami ha nem is történt meg teljességében, a felduzzasztás sikeres volt. Az új körülmények között újraalakult könyvtár 1943-ra kb. 4000 kötetet számlált, amelynek szintén nem sok esélye volt a megmaradásra, hiszen profilváltozások, többszöri költöztetések következtében ezen anyagnak is csak töredékei maradtak fenn a **Tudományos Könyvtárban**. Az már csak személyes, rossz szájízű magya után hagyó, szomorú élmény, hogy a tárgyalt tanintézet 1993-as centenáriumi kiállítására a szakiskola könyvtárából származó korabeli könyvet többet kaptunk magánszemélyeknél, mint a fent említettben, illetve a magát a szakiskola jogutódjának tartó *Bányai János Ipari Szakközépiskolában*. Az iskola monográfiájának szerzője joggal hangsúlyozhatta: „...elherdálását csak sajnálhatjuk, mert összegyűjtött szakkönyvei által a térség egyik jól ellátott szakkönyvtárának bizonyult...”⁴

A bécsi döntés után még részesei lehettek az erdélyi iskolák egy újabb, a magyar állam részéről történő fejlesztésnek, amelynek illusztrálható bizonyítékaként lemásoltam azon beragasztott kis jelzéseket, amelyek egy-egy intézmény vagy közösség – az akkori örömmámorban fogant – adományozó kedvről tanúskodnak. (Lásd 1. sz. MELLÉKLET) Ekkor kerültek be az iskolai könyvtári állományokba az impériumváltás óta megjelent könyveknek egy része. Aztán 1941 májusában az *Országos Magyar Sajtókamara* egy rendelkezésével minden lapkiadóra kötelezően megtiltotta a tiszteletpéldányok és ajándékkötetek küldését.⁵ Ez újból lefékezte az iskolai könyvtárak gyarapításának ilyen fajta lehetőségét. Igaz Erdélyben ez nem sokáig éreztet(het)te hatását. Következett az 1948–1950 között lezajló államosítás, amely eldöntötte a felekezeti könyvtárak sorsát is. Ekkor következett be említett leválása az iskolai könyvtáraknak. Ezután került sor az olyan „új típusú” könyvtárak kialakítására, amelyeket az 1989-es események olyan helyzetben találtak, amilyenben találtak...

Az ezutáni támogatási akció hasonlítható ahhoz az 1940 utáni támogatáshoz, amelyről az előbb beszéltünk s amelynek révén sok iskolai könyvtár – de nem csak az – tudta kiegészíteni közvetve vagy közvetlenül állományát az annyira igényelt és hiányolt magyar irodalmi termékekkel.⁶ A megváltozott gazdaságpoliti-

3 Róth Edith, *Száz éves az állami kö- és agyagipari szakiskola ; Fejezetek Székelyudvarhely ipari szakoktatásának múltjából* [Székelyudvarhely, 1993], 51.

4 u.o., 50.

5 *Magyar Csillag* I. évf. (1941) 1–3.sz. 240.

6 Nem szívesen teszem, de kényszerűséget érzek, hogy ez alkalommal felhívjam a figyelmet egy körültekintőbb összeválogatás megejtésére, amelyhez meghívni a célkönyvtárak alkalmazottait is, ugyanis a nagyon sok jó és hasznosítható könyv mellett sok rég nem használt, erkölcsileg, ideológiailag elkopott könyv is került át, amelyet mi sem tudunk hasznosítani. Inkább keveset, de minőségileg elfogadhatót váránk.

kai helyzet majdnem lehetetlenné tette és teszi az iskolai könyvtárak önerőből történő gyarapítását. Hogy érzékeltetni tudjam könyvtáraink anyagi viszonyait közlöm egy pár iskola erre vonatkozó, a vásárlás és az ajándékozás mérvét összevető adatait. Összehasonlítási alapul pedig szolgáljanak az épülethiánnyal küszködő székelyudvarhelyi **Városi Könyvtár** és a **Tudományos Könyvtár** idevágó adatai, amelyek csak megerősítik a táblázatból könnyen kiolvasható képet, még akkor is, ha az ajándék könyvek rovata részben alapítványi és más pénzeket is takar. (Lásd 2.sz. MELLÉKLET)

Ha viszont a kis könyvtárakat nézzük, akkor még megrendítőbb a helyzet. Megyei szinten vizsgálva a könyvbeszerzést, 1995-ben például olyan falusi könyvtárak, mint a gyimesfelsőlaki (Lunca de sus) 4, a csíkszépvízi (Frumoasa) 3, az etédi (Atid) és karcfalvi (Cirta) 2-2, míg a galócási (Galautas) és az egyébként nagy községnek számító bögözi (Mugeni) egy-egy könyvet vásárolt. De Újszéken (Secuieni), Székelypálfalva (Pauleni), Székelyandrásfalva (Sacel) és Tusnádfürdő könyvtárosai egy új kötetet sem helyezhettek el a polcokon saját erőből. Igaz, hogy szép gyarapodást mutattak föl állományukhoz viszonyítva olyan könyvtárak, mint az alábbi táblázatban kiemelt helyeségek:

HELYSÉG NEVE	Összkötetszám	Gyarapodás
FARKASLAKA	9659	100
KOROND	15013	1425
OKLÁND	10302	143
OROSZHEGY	9897	777

S itt emelném ki azt az eléggé fel nem becsülhető tényt, hogy az **OSZK** adományaival mindenhol jelen van. Az **OSZK**, a budapesti **Szabó Ervin Könyvtár**, a **Békés megyei Megyei Könyvtár**, a soproni **Széchenyi István Városi Könyvtár**, a budapesti **Vasas Központi Könyvtár**, az **Országos Idegennyelvű Könyvtár**, az **OPKM** és mások 1990 és 1995 között kb. 40 000 kötetet juttattak ki Erdélybe, a székelyudvarhelyi **Városi Könyvtárhoz**, amelyet az Hunyad, Fehér, Kovászna, Kolozs és Hargita megyék különböző könyvtáraiba osztott szét. Csak az idei év viszonylatában az **OSZK** 33 erdélyi könyvtárnak négy millió ötszáz ezer lej értékben, míg a **Pro Hungaris Alapítvány** 18 millió lej értékben juttatott ki Erdélybe szellemi táplálékot.⁷ Ugyancsak kiemelném az **Illyés** és a **Kölcsey Alapítványok** tevékenységét ezen a téren. Az utóbbi segítségével pályázhattak 1990 óta anyaországi könyvtárak olyan pénzüsszegekért, amelyekkel határon túli könyvtárakat támogathattak új könyvekkel. (Azt itt viszont megemlítem, hogy ilyen irányú partnerkeresési kísérletem a Gyöngyösi **Vachott Sándor Városi Könyvtár** felé valamilyen okból nem sikerült.)⁸ Visszatérve a **Tudományos**

7 Az adatokat **Györfi József**, a székelyudvarhelyi **Városi Könyvtár** igazgatója szolgáltatta.

8 1994 szeptemberében kerestem meg a **Kölcsey Alapítványt**, hogy támogasson a testvérkönyvtári kapcsolatok felvételében. **Szente Ferenc** ügyvezető igazgató a gyöngyösi **Vachott Sándor Városi Könyvtárt** ajánlotta, figyelembe véve könyvtáraink jellegzetességét. Ezek után kerestem meg levélben **Pelle Sándor** igazgató urat. Válasz nem érkezett. Több mint valószínű, nem kapta kézbe levelem.

Könyvtárra, amely 1990-től a városi múzeum részlegeként működik, megállapítható, hogy az azóta bekerült nem nagy számú új könyveknek zömét a *Haáz Rezső Kulturális Egyesület* és az azt támogató más, főleg külföldi alapítványok támogatásának, az egyéni adományozóknak (dr. Kovács Lajos, néhai Pál István és mások), az **OSZK**-nak, az **OPKM**-nek és a **Ráday könyvtárnak** köszönhetjük.

*

De idáig az egymásrautaltság egyoldalú képét mutattam be, azt, hogy mennyire az Önök segítségére vagyunk szorulva. És nem csak könyvek, hanem szakfolyóiratok, könyvtári kiadványok (tanulmányok, katalógusok, és bibliográfiák, szaktanácsadás de talán szakemberképzés⁹, illetve továbbképzés) területén is.¹⁰ Most arra szeretnék rámutatni, hogy nézetem szerint, melyek lehetnek azok a lehetőségek, amelyek révén kétoldalúvá tehetők az eddig kiépített és az ezután esedékes kapcsolatok. Találkozónk egy jó példa erre. Egymás munkájának, tapasztalatainak, gondjainak, örömeinek esetleg még hibáinak is megismerése kapaszkodó lehet ezen a téren. Részvételünk – határon túliaknak – egy ilyen, a millicentenárium jegyében fogant találkozón (egy újabb találkozásunk 1100 év múlva nem valószínű) nem mindennapi alkalom ezeknek a dolgoknak a megvitatására. A kölcsönös intézményközi kapcsolatok felvétele – ha még levelezés szintjén is –, esetleges kiadványcsere (erdélyi viszonylatban a *Művelődés* mellékleteként megjelenő, megújulóknak tűnő *Könyvesház* méltán felkelthetné az anyaországiak és más kisebbségbe szorult sorstestvéreink érdeklődését), előadók kölcsönös meghívása, kölcsönös tapasztalatcserék szervezése és szakmai cikk megjelentetése – úgy néz ki – járható út. Mindazok ellenére, hogy ma már eljutnak hozzánk a különböző kiadványok még mindig keveset tudunk egymás életéről és tevékenységéről és ez főleg a nem Magyarországon élő könyvtárosokra nézve érvényes. Itt vagy máshol Magyarországon találkozhatunk de utána kapcsolataink már csak emlékeinkre foszlányulnak. Ezen a szinten is egy jól működő hálózat kiépítésére lenne szükség, ha másként nem, legalább szakmai egyesületeink szintjén. A határainkon túliak olyan regionális kutatómunkába való bevonása, mint aminőt az **OSZK KMK**-ja kezdeményezett nem egyszer, mindmennyi szilárdító közege lehetne az amúgy laza szálaknak. Itt említtem meg, hogy ezen az utóbbi téren a székelyudvarhelyi **Tudományos Könyvtár** gyümölcsöző kapcsolatokat tart fenn a régi könyvek feltérképezése terén (címléírások, azonosítások, xerox másolatok cseréje stb.) az **OSZK** régikönyv szakosztályán dolgozókkal – kapcsolat, amely révén számos eddig ismeretlen bibliográfiai tétellel szaporodhatott a régi magyar könyvek tárháza –, valamint az **Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum** dolgozóival, akiknek irányításával bekapcsolódhat-

9 A felső szintű könyvtárosképzés egyébként beindult Romániában is hosszas vajúdozás után Kolozsváron és Bukarestben is, de középszinten lenne még tennivaló. Arról még senki sem készített kimutatást, hogy hány szakképzett ember van a könyvtárosi állásokban. Többségük – alulfrott is – csak úgy kellett beletanuljunk az új mesterségbe.

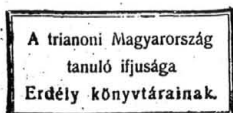
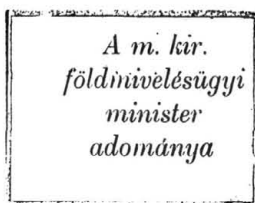
10 Jelentős segítség lenne, ha egyes olyan könyvtártámogató pályázati lehetőségekhez hozzáférhetnének a határon kívüli könyvtárak, mint például legutóbb a **Nemzeti Kulturális Alap** által meghirdetett, a könyvtárak elektronikus felfejlesztését szorgalmazók.

tunk a magyar iskolatörténeti adatbázis felépítésébe az udvarhelyi iskolák adatainak feldolgozásával és a nagy adatbázishoz való csatolásával, remélem elfogadható módon. Külföldi és hazai kutatóink látogatásait, kér(d)éseit szívesen fogadjuk és eddig lehetőségeink szerint meg is oldottuk.

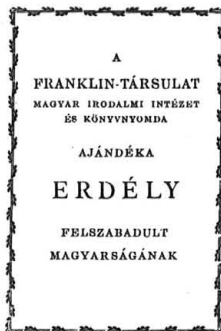
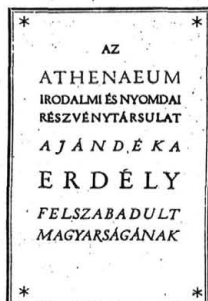
Feladatokat kell adni nekünk – nem mintha nem lenne otthon elég – de amit nem tud megtenni a központ, azt megteheti a provincia is, és talán nem is provinciális szinten.

Róth András Lajos

I. SZ. MELLÉKLET

1910. AUGUSZTUS 30.
A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA AJÁNDÉKA.

2. sz. MELLÉKLET ¹

iskola neve	összkötet	könyvtárgyarapítási lehetőségek			
		1994		1995	
		ajándék	vétel	ajándék	vétel
Benedek Elek Tanítóképző ²	26 000	475	7	785	21
Tamási Áron Elméleti Líceum ³	40 309			2878*****	110
Kós Károly Ipari Szakközépiskola ⁴	12 500			700-800*	380
Bányai János Ipari Szakközépiskola ⁵	24 357	303	95	78	182
Mezőgazdasági Szakközépiskola ⁶	21 000	79	-	325	47
Egészségügyi Szakközépiskola ⁷	14 000			84(51)**	72(53)**
Palló Imre Művészeti Szakközépiskola ⁸	18 110			61***	92***
Bethlen Gábor Általános Iskola ⁹	13 000	69	-	9	88
Tompa László Általános Iskola ¹⁰	15 051	48	-	114	-
Orbán Balázs Általános Iskola ¹¹	21 112	33	-	-	250
Székelyudvarhelyi Városi Könyvtár	109 172	3472****	707	2303****	1568
Haáz Rezső Múzeum Tudományos Könyvtára	75 557			1312*****	

* közvetlen adatok 1994-1995-re

** zárójelben 1996-os adatok

*** összevont adatok 1994-1995-re

**** a jelzett tételeket alapítványi pénzekből (Bibliofil Alapítvány) és más adományokból szerezte be a könyvtár

***** 1990-1996 közti összevont adat (az OSZK, az OPKM és a Haáz Rezső Kulturális Egyesület gyapítása)

1 Táblázatunkban nem szerepel az éppen névadó ünnepséget tartó, új Móra Ferenc Általános Iskola; az ünnepségen könyvadományokat is gyűjtenek a megalakulandó iskolai könyvtár számára. Igazgató Nagy József

2 A régi református kollégium jogutódja; 1927-től középfokú tanítóképző. Régi könyvtára a tudományos Könyvtár alapleltárát képezi. A jelenlegi iskolai könyvtár utolsó két évi gyarapítása az egyes egyéni adakozókon kívül az OSZK, a pécsi Magyar-Római Baráti Társaság, a Fonyódi tervező iskola és a „Mátyás király” gimnázium, a Kölcsey Alapítvány és a Pro Hungaris Alapítvány adományaiából állt össze. Igazgató Antal Sándor, a könyvtárosnő Kovács Erzsébet.

- 3 A város régi, hírneves iskolája. Igazgató **Felszegi Elemér**, a könyvtáros **Kovács Eta**. 1990–1996 közti ajándék könyvek a debreceni *Tóth Árpád*, a budapesti *István*, a *köszegi*, a *barcsi*, a *szombathelyi gimnáziumoktól*, a *Széchenyi* és a *Fővárosi Szabó Ervin könyvtáraktól* származnak.
- 4 Székelyudvarhely második nagy ipari szakközépiskolája. 1990–1995 között mintegy 2540 kötetet kaptak ajándékba a *miskolci András Gyula Műszaki Középiskolától*, a *komáromi Jókai Mór Gimnáziumtól*, a *békéscsabai Villamosipari Szakközépiskolától*, a *budapesti Öveges József Gimnáziumtól*, a *Máltai Szeretetszolgálattól* és az *OSZK-tól*. Igazgató **Pálhegyi Pál**, könyvtáros **Gyórfi Margit**.
- 5 Az állami kő- és agyagipari szakiskola jogutódja. Igazgató **Szakács Paál István**, könyvtáros **Marosi Enikő**. Könyveket a bajai, miskolci testvériskoláktól, a budapesti Szász Ferenc Kereskedelmi Szakközépiskolától és a Széchenyi Könyvtártól kaptak. Erdészeti, textilipari és faipari szakkönyvekre lenne szükségük.
- 6 Valamikor állami főreáliskola klasszikus épületében működő agráripari szakközépiskola. A kétegyházi iskolától kapott könyveket.
- 7 Elméleti líceummá átalakuló egészségügyi szakközépiskola, amely postliceális képzést is nyújt. Könyvadományokat a *miskolci és budapesti Egészségügyi Iskoláktól*, a *Soros Alapítványtól* és a *Duna Televíziótól* kapott a könyvtár. Nagyon hiányoznak az anatómiai belgyógyászati, sebészeti, nőgyógyászati, gyermekgyógyászati, ápolástani szakkönyvek, tankönyvek. Igazgató **Szabó Klára**, könyvtáros **Barabás Zólyá**.
- 8 Egy átalakult egyre aktívabb elemi- és középiskoláról van szó. Könyvtára nem tudta követni a profilváltás ütemét, ezért zenei és képzőművészeti elméleti és szakkönyvek, tankönyvek hiányával küszködnek. Ugyanakkor mesés és ifjúsági könyvekre lenne szükségük. 1994–1995-ben a 92 ajándékozott könyv több mint felét az *OSZK-tól* kapták. Igazgató **Bodurján József**, könyvtáros **Deák Enikő**.
- 9 Az iskola 1991 májusában kapott egy 9500 kötetből álló adományt a *Károlyi Kollégiumtól*, amelynek 6363 bejelenthető kötete hozzájárult tulajdonképpen az iskolai könyvtár felfejlesztéséhez. A következő években a *Máltai Szeretetszolgálat*, a *debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem*, illetve a *budapesti Egészségügyi Főiskolai Kvt.* adományozott kisebb tételekben könyveket. 1994-ben *Veszprémből* érkezett 12 kötet, míg az *OSZK-tól* 57 kötet. Igazgató **Király László**, könyvtáros **Oláh Klára**.
- 10 A város rangos általános iskolája. 1995-ben az *egri Lenkei János általános iskolától* kapott 113 ajándék könyvet. Mesés könyvekre és gyermekirodalomra lenne szükségük. Igazgató **Bakos Levente**, könyvtáros **Szász Enikő**.
- 11 Ez az iskola is a *Máltai Szeretetszolgálattól* kapott 1726 kötetet, illetve 1994-ben az *OSZK-tól* 33 darab értékes könyvet. Igazgató **Máthé András**, könyvtárosnő **Bálint Márta**.